

Η ομιλία του Μητροπολίτη Καστορίας στα Δ' Καραβαγγέλεια

[Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Καστορίας](#)

Τοῦ Μητροπολίτου Καστορίας Καλλινίκου

Τά Καραβαγγέλεια γενικά

Τά Καραβαγγέλεια εἶναι ἓνας θεσμός πού ἐγκαινιάσθηκε πρὶν ἀπὸ τέσσερα χρόνια καί ἀποτελοῦν τὴν φωνή τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς μας σέ θέματα κοινωνικά, ἱστορικά καί πολιτισμικά.

Θελήσαμε νά τά αφιερώσουμε στόν Θρυλικό Μητροπολίτη Καστορίας Γερμανό Καραβαγγέλη, ὁ ὁποῖος προσέφερε τά πάντα στήν Καστοριά καί ἡ Καστοριά τοῦ ὀφείλει ἐν μέρει τήν ἐλευθερία της.

Ἄς σημειωθεῖ ὅτι τήν θεολογική φωνή τῆς Μητροπόλεώς μας, πέραν τοῦ καθημερινοῦ ποιμαντικοῦ μας ἔργου, ἐκφράζει τό Θεολογικό μας Σεμινάριο, πού πραγματοποιεῖται κατ' ἔτος τόν μήνα Νοέμβριο.

Στά πλαίσια τῶν Καραβαγγελείων διοργανώνονται κατ' ἔτος ἐκδηλώσεις μέ κεντρικό θέμα ἱστορικό, πολιτισμικό καί κοινωνικό.

Σκοπός καί στόχος μας δέν εἶναι μόνον ἡ ἐνημέρωση τοῦ λαοῦ, ἀλλά καί ἡ διεξοδική ἀντιμετώπιση ζητημάτων, ἡ κατάθεση προτάσεων καί οἱ ἐφαρμογές πρός ἐξεύρεση λύσεων.

Παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ κοινωνικοῦ χαρακτήρα ἐκδήλωση «Ψυχική ὑγεία καί κοινωνική μόνωση», ἡ ὁποία ἀπέφερε στήν Καστοριά τήν 1η Δομή, τό Κέντρο Ἡμέρας Ὀλικῆς Φροντίδας γιά τήν Ἄνοια.

Δ΄ Καραβαγγέλεια: Τό θέμα

Τό θέμα «Καστοριά καί Μετέωρα» προέκυψε ἀπό μιά συζήτηση πού εἶχαμε μέ τήν Ὑπουργό Πολιτισμοῦ κ. Λίνα Μενδώνη κατά τήν πρώτη επίσκεψή μας στό Γραφεῖο της. Μιλώντας γιά τήν ἀνάγκη προώθησης τῶν προσκυνηματικῶν περιηγήσεων μέ βάση τά ἐκκλησιαστικά, καί ὄχι μόνον, μνημεῖα της, τῆς ἀνέφερα τήν ἰδέα ὅτι «ἡ Καστοριά μπορεῖ νά γίνει μικρά Μετέωρα». Ἐννοοῦσα ὡς πρός τήν ἐπισκεψιμότητα, ἀφοῦ ἡ Καστοριά ἔχει τήν δική της ταυτότητα. Ἡ κ. Ὑπουργός συμφώνησε.

Αὐτή ἡ συνενδοκία της μᾶς ἔδωσε τήν ἔμπνευση καί τήν δύναμη νά αφιερώσουμε τά Δ΄ Καραβαγγέλεια σέ αὐτό τό ἱστορικό καί πολιτισμικό θέμα, πού ἔχει ἔντονο ἀναπτυξιακό πρόσημο, μέ τήν φιλοδοξία νά γίνει μιά ἀρχή σημαντικῆς κοινῆς προσπάθειας ἀνάδειξης τῆς Καστοριᾶς σέ προορισμό προσκυνηματικῶν περιηγήσεων.

Στό θέμα αὐτό ἀνιχνεύουμε τήν ἱστορική καί πολιτισμική σχέση τῆς Καστοριᾶς μέ τά Μετέωρα στό παρελθόν, καί εὐελπιστοῦμε στήν διατήρηση ἢ καί τήναὔξηση τῆς σύζευξης αὐτῆς στό παρόν καί τό μέλλον.

Στό θέμα αυτό εντάξαμε και τις Πρέσπες, γιατί αποτελούν έναν ενιαίο γεωγραφικό, ιστορικό, πολιτισμικό και πνευματικό χώρο με την Καστοριά.

Στό θέμα μας περιελάβαμε και την Φθιώτιδα, και συγκεκριμένα την Ύπάτη, η οποία συνδέεται με τα Μετέωρα, λόγω του Αγίου Αθανασίου του Μετεωρίτου. Δεν μπορώ, βεβαίως, να αποκρύψω και την σύνδεση των δύο Μητροπόλεων Καστοριάς και Φθιώτιδος λόγω του Καστοριανού Μητροπολίτου Φθιώτιδος κ. Συμεών, με τον οποίον ο Μητροπολίτης Καστορίας διατηρεί άριστες σχέσεις.

Και άλλοι λόγοι, πραγματολογικοί, γεωγραφικοί και πρακτικοί συντείνουν στην σύνδεση των περιοχών αυτών με το θέμα μας.

Ακόμη, πρόσωπα, γεγονότα και τεχνικά έργα ενισχύουν την σημασία του φετινού θέματος και θα ενισχύσουν τις προσκυνηματικές περιηγήσεις στην Καστοριά και την Έπαρχία της. Για παράδειγμα:

Ο δεύτερος Κτίτωρ των Μετεώρων, ο άγιος Ίωάσαφ. Πρόκειται για τον Ιωάννη Ούρεση Παλαιολόγο, ο οποίος σέ ηλικία 10 ετών αναγορεύθηκε αντιβασιλέας του πατέρα του Συμεών στην Καστοριά και αργότερα έκαρη μοναχός με το όνομα Ίωάσαφ, και εξελίχθηκε σέ δεύτερο κτίτορα των Μετεώρων. Έκφωνήθηκε ξεχωριστή έμπεριστατωμένη εισήγηση στά πλαίσια των φετινών Καραβαγγελίων.

Η έπαναλειτουργία του Ίεροϋ Ναοϋ ΤαξιαρχώνΜητροπόλεως μετά την συντήρησή του.

Η έπαναλειτουργία του Καθολικοϋ τής Ίερᾶς Μονῆς Παναγίας Μαυριωτίσσης, έπίσης μετά την συντήρησή της.

Η παράδοση στην κυκλοφορία όλων των τμημάτων του αυτοκινητόδρομου Ε65, με τον οποίον ή διαδρομή μέχρι τα Μετέωρα, την Φθιώτιδα και την Αθήνα γίνεται αποκλειστικά με αυτοκινητόδρομο ταχείας κυκλοφορίας και συντομεύεται, όσον άφορᾷ τά λεωφορεία, για μία ώρα.

Και όσον άφορᾷ αποκλειστικά τά Μνημεΐα, προστίθεται και τό γεγονός ότι στην θέση τής Ύπουργοϋ Πολιτισμοϋ βρίσκεται ή κ. Λίνα Μενδώνη, ή οποία είναι αποτελεσματική και παρουσιάζει έξαιρετικό και πλούσιοέργο, κατά γενική όμολογία.

Δ΄ Καραβαγγέλεια «Καστοριά και Μετέωρα»: Οί στόχοι

Οί βραχυπρόθεσμοι στόχοι εἶναι ἡ ἔναρξη τῶν προσκυνηματικῶν περιηγήσεων καί ἡ αὐξηση τῆς ἐπισκεψιμότητος στήν Καστοριά καί τήν Ἑπαρχία της.

Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ τετραπύχου: ἀνάδειξη τῶν ἐκκλησιαστικῶν μνημείων, προβολή τους, πρόσβαση σέ αὐτά καί λειτουργία τους γιά τούς ἐπισκέπτες.

Καί ὁ μακροπρόθεσμος στόχος, ἡ καλύτερα τό ὄραμα πού μᾶς καθοδηγεῖ, εἶναι ἡ ἀνακαίνιση τῆς πόλεως σέ κάθε ἐπίπεδο ὡς ζωντανῆς Βυζαντινῆς πόλης Ἀρχόντισσας.

Ἡ πρώτη ἐπαφή μου μέ τό θέμα

Ἐνα ἀπό τά πρῶτα ζητήματα μέ τά ὁποῖα ἦρθα ἀντιμέτωπος ὅταν ἦρθα στήν Καστοριά ἦταν ἡ ἀνάπτυξη τοῦ Θρησκευτικοῦ τουρισμοῦ. Αὐτό τό ζήτημα τέθηκε σέ μένα, ὡς Μητροπολίτη, ἀπό πολλούς καί πολλαπλῶς. Τέθηκε ὡς μιά ἐναλλακτική καί ἀναγκαία λύση στήν κρίση ἀπασχόλησης καί ἀνεργίας καί στήν γενικότερη κατάσταση τῆς πόλης πού καταρρέει καί ἐγκαταλείπεται ἀπό τούς νέους.

Καί ἔκανα τίς πρῶτες σκέψεις μου, οἱ ὁποῖες νομίζω ἔχουν μιά ἀξία, διότι ἔγιναν μέ καθαρό μυαλό, χωρίς ἀγκυλώσεις καί ὑστεροβουλίες. Ἔχουν παρέλθῃ σχεδόν πέντε χρόνια ἀπό τότε, καί βλέπω ὅτι ἦταν σκέψεις ὀρθές, ἐφαρμόσιμες καί τελέσφορες. Φαίνεται ὅμως ὅτι χρειάζεται χρόνος γιά νά ὠριμάσουν καί στήν σκέψη τῶν ἄλλων φορέων. Στίς πρῶτες μου ἐκεῖνες σκέψεις θά ἐπανέλθω, γιατί ἀνταποκρίνονται στήν πραγματικότητα καί σέ αὐτό πού ἐπιθυμοῦμε, καί δέν εἶναι στοχαστικές ἢ οὐτοπικές.

Τέθηκε λοιπόν σέ μένα ἀπό τήν ἀρχή τό θέμα τῆς ἀνάπτυξης τῆς πόλης μέ βάση τόν λεγόμενο θρησκευτικό τουρισμό.

Ὁρισμός τῆς ἀνάπτυξης

Ὡς Μητροπολίτης ἐννοῶ καί βλέπω τήν ἀνάπτυξη μέ δύο ὅψεις:

Ἡ μία, εἶναι ἡ ὠφέλεια ἡ πνευματική. Ἡ πνευματική ὠφέλεια πρῶτα τῶν Καστοριανῶν. Ἡ πνευματική ὠφέλεια καί τῶν περιηγητῶν, ἐπισκεπτῶν καί

προσκυνητῶν. Εὐνόητον εἶναι ὅτι ἀπό τήν πνευματική ὠφέλεια προκύπτει καί ἡ κοινωνική καί ἡ ψυχολογική ὠφέλεια.

Ἡ δεύτερη ὄψη εἶναι ἡ εὐημερία. Ἡ βελτίωση τῆς ζωῆς τῆς Ἐπαρχίας καί τῆς Καστοριάς.

Ἐάν ἡ ἀνάπτυξη τῶν προσκυνηματικῶν περιηγήσεων φέρει ὡς ἀποτέλεσμα τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη καί τήν εὕρεση ἐργασίας σέ νέους ἀνθρώπους (ὡς εἰδικῶν ἐπιστημόνων, ὡς ξεναγῶν, ὡς φυλάκων μνημείων, ὡς καταστηματαρχῶν, ὡς ἐργαζομένων κλπ) αὐτό θά ἦταν μιά πολύ θετική ἐξέλιξη.

Προσκυνηματικές Περιηγήσεις στήν Καστοριά

Ὁ τίτλος τῆς εἰσηγήσεώς μου εἶναι «Προσκυνηματικές Περιηγήσεις στήν Καστοριά». Θά δοῦμε ἐν συντομία τήν ἔννοια τῶν ὅρων αὐτῶν, ἥτοι τῶν Προσκυνηματικῶν Περιηγήσεων καί τό τί σημαίνει Καστοριά γιά ἕναν προσκυνητή.

Προσκυνηματικές Περιηγήσεις

Γιά τό θέμα αὐτό εἶχα ἐκπονήσει τήν εἰσήγησή μου στό Βυζαντινό Φόρουμ τόν Ἰανουάριο 2023, τήν ὁποία δημοσίευσα στό βιβλίο μου «Ἀββά, πατέρα μου» καί τήν ὁποία πρόσφατα ἀναδημοσίευσα στό διαδίκτυο.

Ἀπό τήν εἰσήγηση ἐκείνη, τήν ὁποία θεωρῶ ἐπίκαιρη καί μπορεῖ ὁ ἐνδιαφερόμενος νά τήν διαβάσει, θά σημειώσω ἐδῶ λίγα τινα γιά τόν ὅρο προσκυνηματικές περιηγήσεις.

Εἶχα τότε χρησιμοποιήσει στοιχεῖα ἀπό μιά διπλωματική ἐργασία (Ἰούνιος 2022) μιᾶς μεταπτυχιακῆς φοιτήτριας, τῆς κ. Βασιλικῆς Γιώτα, μέ θέμα τήν Ἀνάπτυξη τοῦ Θρησκευτικοῦ Τουρισμοῦ, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖ στοιχεῖα ἀπό τούς εἰδικούς μελετητές.

«Ο Θρησκευτικός τουρισμός αποτελεί την παλαιότερη και επικρατέστερη μορφή μετακίνησης στην ιστορία της ανθρώπινης ύπαρξης (Πολύζος, 2014)».

«Αποτελεῖ μία ἀπό τις ἀρχαιότερες μορφές ταξιδιού ὅπου οἱ ἀνθρώποι, μεμονωμένα ἢ σε ομάδες, επισκέπτονταν ιερούς τόπους σε ολόκληρο τον κόσμο γιὰ νὰ καλύψουν το πνευματικό τους συναίσθημα καὶ νὰ εκπληρώσουν προσωπικά τάματα...».

«Μεγάλη θρησκευτική δραστηριότητα παρατηρεῖται στον χώρο της Αρχαίας

Ελλάδας όπου τα προσκυνήματα διαχωρίζονται σε δυο κατηγορίες. Η πρώτη περιλαμβάνει τα μνημεία που επισκέπτονται μεμονωμένοι τουρίστες, όπως τα μαντεία Δελφών και Δωδώνης, για να μάθουν το μέλλον τους, καθώς και τα ιερά (300 στο σύνολο) αφιερωμένα στον Θεό Ασκληπιό, στα οποία μεταβαίνουν οι προσκυνητές για να θεραπευτούν από κάποιο πρόβλημα υγείας (Μοίρα, 2009). Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν τα προσκυνήματα που προσελκύουν μεγάλες ομάδες ανθρώπων για να συμμετάσχουν σε διάφορες λατρευτικές γιορτές προς τιμή των Θεών του Ολύμπου».

«Το κυριότερο κίνητρο των θρησκευτικών τουριστών, κοινό σε όλες τις θρησκείες, είναι η αναζήτηση του Θείου. Επειδή ο άνθρωπος είναι από την φύση του θρησκευτικό όν, προσπαθεί, μέσω του προσκυνήματος, να επικοινωνήσει με τον Θεό. Προσπαθεί να απομακρυνθεί από τα υλικά αγαθά που καθορίζουν την ζωή του και επιδιώκει να «εξαγνίσει» την ψυχή του. Αυτός είναι ο βασικός του σκοπός που τον οδηγεί σε ταξίδια αναζήτησης όπου επικρατεί το πνευματικό στοιχείο, το οποίο θα τον οδηγήσει μετέπειτα στην πνευματική του ανύψωση».

Ής μή ξεχνάμε ότι σήμερα στην Ελλάδα οι δύο ύψηλότεροι σέ έπισκεψιμότητα τουριστικοί τόποι είναι ο Παρθενώνας, πού όπως τό λέγει καί ή όνομασία του ήταν θρησκευτικός τόπος άφιέρωσης, καί τά Μετέωρα, πού είναι Μοναστήρια, τόποι έπίσης άφιέρωσης.

Στήν ως έν λόγω διπλωματική έργασία γίνεται έπίσης ή διάκριση μεταξύ τουρίστα καί προσκυνητή.

Σχετικά μέ τόν θρησκευτικό τουρίστα λέγεται ότι «ο θρησκευτικός τουρίστας διαθέτει και τα δύο στοιχεία, του τουρίστα και του προσκυνητή... “ο θρησκευτικός τουρίστας είναι κατά το ήμισυ προσκυνητής και κατά το ήμισυ τουρίστας”».

Άντίθετα, «ο Προσκυνητής δεν μπορεί να θεωρηθεί απλά ως ένας ευσεβής τουρίστας. Μπορεί να ακολουθεί την ίδια διαδρομή με τον τουρίστα, αλλά βρίσκεται σε ένα ταξίδι ιερό, όπου ο Θεός έρχεται σε επαφή με πρόσωπα, ιερά μέρη και καταστάσεις. ... Ταξιδεύει προσδοκώντας να γυρίσει “αλλοιωμένος” πνευματικά. Το αποτέλεσμα της προσκυνηματικής πράξης είναι η μεταμόρφωση που πραγματοποιήθηκε στον εσωτερικό του κόσμο. Θα επιστρέψει γεμάτος με εικόνες και συναίσθημα που αποτυπώθηκαν στην ψυχή του και όχι στην μνήμη μια κάμερας, όπως του τουρίστα (A pilgrim is not a tourist, 2016).

Ο Προσκυνητής είναι ήρεμος, έχει υπομονή και δεν επηρεάζεται από οποιαδήποτε πρακτική δυσκολία θα μπορούσε να επηρεάσει το ταξίδι του (κακές καιρικές συνθήκες, αλλαγή δρομολογίων κλπ.). ...

Συνομιλεί με τους συνταξιδιώτες του και μπορεί να μοιραστεί προσωπικές ιστορίες ή τυχόν θαύματα που έγιναν σε αυτόν (A pilgrim is not a tourist, 2016). Ο Προσκυνητής σέβεται τον τόπο φιλοξενίας και φέρεται με ευαισθησία στα ιερά αντικείμενα. Δεν ρυπαίνει το περιβάλλον, αντιθέτως το προστατεύει. Προσπαθεί να μάθει τον πολιτισμό της χώρας που επισκέπτεται και να έρθει πιο κοντά με τους κατοίκους της (A pilgrim is not a tourist, 2016)».

Σημαντική, είναι η παρατήρησή της ότι «η ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού, εκτός του ότι αποτελεί μια σταθερή πηγή εισοδήματος για τον τοπικό πληθυσμό, μπορεί να οδηγήσει και σε άλλες αλλαγές σε μια κοινωνία όπως στην αύξηση των κατοίκων μιας περιοχής και στη δημογραφική ανάπτυξη του πληθυσμού» (βλ. Μητροπολίτου Καστορίας Καλλινίκου: «Σύγχρονες τάσεις και ανάγκες του κόσμου και ο Θρησκευτικός τουρισμός», Εισήγηση στο Βυζαντινό Φόρουμ 2023, εις «Άββά, Πατέρα μου», Καστοριά Ίαν. 2023).

Ἡ Καστοριά

Ἡ Καστοριά καί ἡ Ἐπαρχία της ἀποτελοῦν τόν προορισμό τῶν προσκυνηματικῶν περιηγήσεων, ἐν προκειμένῳ.

Ἡ Καστοριά ἔχει χαρακτηριστεῖ καί λέγεται Βυζαντινὴ Ἀρχόντισσα τῆς Μακεδονίας. Καί ἐγὼ προσθέτω ζωντανή Βυζαντινὴ Ἀρχόντισσα.

Ἄς δοῦμε λίγο τούς ὅρους αὐτοῦ τοῦ χαρακτηρισμοῦ.

Ζωντανή. Σημαίνει ὅτι ἡ πόλη κατοικεῖται, τὰ ἐκκλησιαστικά της μνημεῖα λειτουργοῦνται, ἡ λατρεία στὸν Θεό ἀναπέμπεται μέσα ἀπὸ αὐτά, ἡ μακραίωνη παράδοση συνεχίζεται νά βιώνεται. Ἐπίσης, ζωντανή σημαίνει ὅτι λειτουργοῦν σχολές καί ἐκπαιδευτικά ἱδρύματα, λειτουργοῦν δομές ὑποστήριξης τῆς ὑγείας, τῆς ψυχικῆς ὑγείας, τῶν νέων καί τῶν ἡλικιωμένων. Ὅπως ἦταν τό ἀντικείμενο πολλῶν εἰσηγήσεων στὰ πλαίσια καί τῶν φετινῶν ἐκδηλώσεων.

Βυζαντινὴ. Σημαίνει Ἑλληνορθόδοξη. Τό λεγόμενο Βυζάντιο, δηλαδή ἡ Χριστιανικὴ Αὐτοκρατορία τῆς Νέας Ρώμης Κωνσταντινούπολης, ἀποτελεῖ μιά ἔνδοξη καί λαμπρὴ σελίδα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας πού εἶναι ἡ δική μας ἱστορία. Ἡ Ἑλληνορθόδοξη Παράδοση δέν εἶναι ρατσιστικὴ ἢ φονταμενταλιστικὴ, ἀλλὰ

φιλόθεη καί φιλόανθρωπη.

Βυζαντινή επίσης σημαίνει ανεπτυγμένη καί ολοκληρωμένη παιδεία καί στά τρία επίπεδα τῆς ἐπιστήμης, πού εἶναι ἡ θεολογική ἐπιστήμη, ἡ ἀνθρωπολογική ἐπιστήμη καί ἡ ἐπιστήμη τῶν ὑλικῶν.

Ἀρχόντισσα. Ἀρχόντισσα σημαίνει ἀνωτερότητα πολιτιστική, ἔλλειψη ἀγκυλώσεων καί μικροτήτων, ὑγιῆ δημόσιο βίο καί καθαρό δημόσιο λόγο. Ἀρχόντισσα σημαίνει ἔξωτερική ὁμορφιά καί ἐσωτερική ἀπλότητα καί πληρότητα.

Μιά ολοκληρωμένη σύλληψη γιά τό περιεχόμενο τῆς Καστοριᾶς καί τῆς Ἐπαρχίας της, νομίζω περιλαμβάνει ὅλα αὐτά τά στοιχεῖα.

Γιατί δέν ἐπιθυμοῦμε, νομίζω κανεῖς, νά γίνει ἡ Ἐπαρχία μας καί ἡ Πόλη μας μιά δουλοπρεπῆς ἐπαρχιακή πόλη, πού θά μεταλλάσσεται ἀνάλογα μέ τίς ἐπιθυμίες τῶν τουριστῶν καί θά πουλάει «βυζαντινές χάντρες» ἢ θά διακρίνεται γιά τά μικροσυμφέροντα.

Οἱ θησαυροί τῆς πόλης

Ποιοί εἶναι, λοιπόν, οἱ θησαυροί τῆς ἈρχόντισσαςΚαστοριᾶς;

Ἦδη ἔχει γραφεῖ πρόσφατα ἕνα βιβλίο ἀπό τήν κ. Παρασκευή Δούκη μέ τίτλο «ἡ Ἀρχόντισσα Καστοριά ἀνοίγει τό σεντούκι της».

Θά ἀπαριθμήσω μερικούς θησαυρούς, βεβαίως ἀπό ἱστορικῆς, πολιτιστικῆς καί ἐκκλησιαστικῆς πλευρᾶς:

Οἱ Ἱεροί Ναοί τῆς Καστοριᾶς, Βυζαντινοί, Μεταβυζαντινοί καί Νεώτεροι, ἀποτελοῦν ἕναν τεράστιο θησαυρό.

Θησαυροί εἶναι οἱ Ἱερές Μονές της.

Θησαυροί εἶναι οἱ τοιχογραφίες τους.

Θησαυροί εἶναι οἱ φορητές εἰκόνες, ἀπό τίς ὁποῖεςλίγες βρίσκονται στήν θέση τους, δηλαδή στά τέμπλα τῶν Ἱερῶν Ναῶν. Ἄλλες φυλάσσονται, μόνιμα ἢ προσωρινά, στό Βυζαντινό Μουσεῖο Καστοριᾶς, ἄλλες, ἐλάχιστες, βρίσκονται στό Ἐπισκοπεῖο, ἀναμένοντας τήν λειτουργία τοῦ Κειμηλιαρχείου, καί ἄλλες στούς Ἱεροῦς Ναούς.

Θησαυροί εἶναι καί τά ἱστορικά πρόσωπα πού λάμπρυναν τήν ἱστορία τῆς Καστοριᾶς καί τό ὄνομά τους ὑπερέβη τά σύνορα τῆς Καστοριᾶς. Ἐννοῶ τίς

μεγάλες ιστορικές προσωπικότητες μέ πανελλήνια, πανορθόδοξη και παγκόσμια έμβέλεια.

Θησαυρός πολύτιμος είναι και αυτή ή ζωντανή παράδοση πού βιώνεται τουλάχιστον από την έποχή του ίδρυτοῦ τῆς Καστοριάς αυτοκράτορα και άγίου Ίουστινιανοῦ. Έννοῶ την έκκλησιαστική παράδοση, την πνευματική ζωή, τίς θείες λειτουργίες και ιερές Άκολουθίες, πού τελοῦνται άπαράλλακτα, από τούς ίδιους, ὡς πρὸς την πίστη και την κανονική τάξη, Άρχιερείς και Ίερείς, μέ τό ίδιο Πιστεύω, μέ τό ίδιο τελετουργικό τυπικό, μέ την ίδια έλληνική γλώσσα, μέ τίς ίδιες τοιχογραφίες και φορητές εικόνες.

Θησαυρό άκόμη άποτελεῖ και ή συνεργασία τῆς Έκκλησίας μέ την Πολιτεία και τόν λαό, για την λειτουργία και συντήρηση τῶν Ναῶν τῆς Καστοριάς.

Παραλείπω, ὡς έκτός του θέματός μου, τίς φυσικές όμορφίες και τά κάλλη τῆς Καστοριάς.

Τά Μνημεῖα, λοιπόν, αὐτά και ή όλοζώντανη παράδοση πού τά δημιούργησε και τά λειτουργεῖ, ή ήρεμη ζωή τῆς πόλης, οί φυσικές όμορφίες τῆς πόλης, τῆς λίμνης και τῆς έπαρχίας, ό συνδυασμός μέ την ὕπαρξη άλλων μνημείων, όλα αὐτά ένισχύουν την άξία τῶν προσκυνηματικῶν περιηγήσεων στην Καστοριά.

Και σέ αὐτά, έπαναλαμβάνω, πρέπει νά προσθέσουμε και την όργάνωση τῆς κοινωνικής ζωῆς μέ τούς κατάλληλους θεσμούς και δομές.

Τό τετράπτυχο για την ανάπτυξη τῶν Προσκυνηματικῶν Περιηγήσεων

Ή ανάπτυξη τῶν προσκυνηματικῶν περιηγήσεων στην Καστοριά διέρχεται ή πρέπει νά διέλθει από τό τετράπτυχο:

Άνάδειξη, Προβολή, Πρόβαση, Λειτουργία τῶν έκκλησιαστικῶν μνημείων.

Άνάδειξη Έκκλησιαστικῶν Μνημείων

Ἡ ἀνάδειξη τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Μνημείων εἶναι ἐξαιρετικά δύσκολη ἐργασία καί μέ τά δεδομένα πού ὑπάρχουν σήμερα ἀποτελεῖ ἔργο τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ. Ὅταν μιᾶς γιά τά σύγχρονα δεδομένα, ἐννοῶ τήν ὑπαγωγή αὐτῶν τῶν μνημείων στόν ἀρχαιολογικό νόμο, τήν ἔλλειψη κονδυλίων ἰδιωτικῶν ἢ ἐκκλησιαστικῶν, τήν ἔλλειψη ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ἐνοριτῶν γιά νά τά συντηροῦν.

Συνεπῶς, ὡς χρηματοδότης καί ὡς ἐπιστημονικός ἐπιβλέπων τό Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ ἔχει τόν πρῶτο λόγο στήν ἀνάδειξη τῶν Μνημείων. Ἦδη, τήν Πέμπτη, στά πλαίσια τῶν ἐκδηλώσεών μας, μᾶς μίλησε γιά τό θέμα αὐτό καί γιά τά προγράμματα τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ ἡ Ὑπουργός Πολιτισμοῦ κ. Λίνα Μενδώνη.

Δική μου παρατήρηση στό θέμα αὐτό εἶναι ὅτι ἡ ἀνάδειξη τῶν μνημείων ὀφείλει νά γίνεται κατὰ ἀναλογία μέ τήν ταυτότητα τῆς πόλεως. Ὑποστηρίζω, δηλαδή, ὅτι σέ κάθε ἐνέργειά μας ὀφείλει νά λαμβάνει ὑπόψη τῆς τήν ὀνομασία τῆς πόλης μας: Ζωντανή Βυζαντινή Ἀρχόντισσα. Ἀλλιῶς κινδυνεύουμε νά ἀλλοιώσουμε τήν ταυτότητά της.

Ὅμως λόγο καί ἀρμοδιότητα καί εὐθύνη γιά τά ἐκκλησιαστικά μνημεῖα ἔχουν καί ἄλλοι παράγοντες, ἀναφορικά μέ τόν περιβάλλοντα χῶρο, τήν πολεοδομική τους ἀνάδειξη, τήν συντήρηση κ.ο.κ.

Κυρίως πρέπει νά ὑπογραμμισθεῖ ὁ σχεδιασμός ἀνάδειξης τῶν μνημείων μακροπρόθεσμα. Αὐτό ἔχει δυσκολίες, ἀλλά ὀφείλουμε νά σχεδιάσουμε γιά τό μέλλον τῆς πόλης καί τῶν παιδιῶν μας, ἀκόμη καί ἂν δέν ζοῦμε ἐμεῖς ὅταν αὐτά πού σχεδιάζουμεπραγματοποιηθοῦν.

Μέρος τῆς ἀνάδειξης τῶν Μνημείων εἶναι καί ἡ ἐνοποίηση τῶν Μνημείων. Ἐνοποίηση σημαίνει πολεοδομική ὀριοθέτηση καί διευκόλυνση τῆς ἐπικοινωνίας μεταξύ τους, εἰ δυνατόν ἡ ὀπτική τους ἐπαφή χωρίς ἐμπόδια, ἡ πεζοδρομὸς ὁδῶν ἢ ἡ δημιουργία πεζοδρομίων. Ἔτσι, νά ἀποτελοῦν μία αἰσθητή ἐνότητα.

Τέτοιες ἐνοποιήσεις μπορεῖ νά γίνουν:

Μεταξύ τῶν Μνημείων τῆς Ὁμόνοιας: Ἀγίου Νικολάου Κασνίτση, Τιμίου Προδρόμου Ὁμονοίας, Ἀγίου Ἀθανασίου Μουζάκη, Ἀγίων Τριῶν, Ταξιάρχη Μητροπόλεως.

Μεταξύ τῶν Μνημείων: Παναγίας Κουμπελίδικης, Ἰουστινιάνειου τείχους ἀκροπόλεως, Ταξιάρχη Γυμνασίου, Ἀγίου Νικολάου Καραβιδᾶ, Ἀγίου Δημητρίου Ταλίδης.

Μεταξύ τῶν Μνημείων: Παναγίας Μουζεβίκη, Ἀγίων Ἀναργύρων, Ἀγίων Στυλιανοῦ

καί Άλυπίου, Άγίου Στεφάνου.

Έπίσης, μεγάλης σημασίας είναι καί ή ανάδειξη τοῦ πολεοδομικοῦ περιβάλλοντος κάθε Μνημείου.

Μέ τήν βραχυπρόθεσμες ἐνέργειες ή μακροπρόθεσμο σχεδιασμό, χρειάζεται νά ἀπελευθερωθοῦν Μνημεῖα ἀπό τό πολεοδομικό σφικταγκάλιασμα πού τούς προκαλεῖ ἀσφυξία.

Ένα παράδειγμα είναι ή ἀπελευθέρωση τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Ἄρχοντος Ἀποστολάκη συνοικίας Οἰκονόμου. Πρόκειται γιά ἕναν μεταβυζαντινό Ναό, ἕνα Μνημεῖο τοῦ 1605.

Έδῶ ἔχει τελεσθεῖ ἕνα ἀρχιτεκτονικό ἔγκλημα, ἀφοῦ-σέ ἄλλες ἐποχές- ἕνα τιμεντένιο κτίριο κτίσθηκε πάνω ἀπό τόν Ἱερό Ναό – Μνημεῖο καί τόν ἔχει καλύψει ὀλοκληρωτικά. Σήμερα στό τιμεντένιο κτίριο στεγάζεται τό Ἐμπορικό Ἐπιμελητήριο.

Ὁ συγκεκριμένος μνημειακός Ἱερός Ναός, σύν τοῖς ἄλλοις, είναι ὁ μόνος πού θά φαινόταν ἀπό τήν εἴσοδο τῆς -κατά τά ἄλλα- βυζαντινῆς μας πόλης, ἂν δέν εἶχε καλυφθεῖ ἀπό τό τιμεντένιο κτίριο.

Ἡ ἀπελευθέρωσή του θά δώσει συγχρόνως καί ἕνα μοναδικό ἄνοιγμα – πάρκο στήν ὁδό Μητροπόλεως, θά δώσει ἀνάσα στήν περιοχή καί θά ἀποτελέσει τό πρῶτο πρὸς ἐπίσκεψη Μνημεῖο τῆς παλαιᾶς πόλης.

Τό Μνημεῖο μπορεῖ νά ἀναδειχθεῖ, νά ἀπελευθερωθεῖ, ἐφόσον τό Ἐπιμελητήριο μετεγκατασταθεῖ, πρὸς ὄφελος καί τοῦ ἰδίου καί τῆς γειτονιάς, σέ μέρος μέ καλύτερη σύγχρονη πρόσβαση, καί δοθεῖ κονδύλιο κατεδάφισής του, ὅπως ἔχουν ἐγκριθεῖ τέτοια κονδύλια γιά κατεδάφιση κτιρίων (π.χ. στήν Κοζάνη) πού καλύπτουν ἔστω καί τήν πρόσοψη ή τόν περιβάλλοντα χῶρο ἀπό ἀρχαῖα ή ἱστορικά κτίρια μέ πολιτιστική ἀξία.

Προβολή Μνημείων

Τά Μνημεῖα τῆς Καστοριάς είναι καί παραμένουν ἐν πολλοῖς ἄγνωστα. Ἀναμένουν καί αὐτά τήν προβολή τους.

Τό ὅτι παραμένουν ἄγνωστα, ἀποδεικνύεται καί ἀπό ἔρευνα πού ἔκανε ὁ ἴδιος Δῆμος Καστοριάς τό 2023, μέ τήν ὁποία εἶχε διαπιστωθεῖ ὅτι οἱ ἐπισκέπτες τῶν ξενοδοχείων δέν εἶχαν ὡς σκοπό τῆς ἐπισκέψεώς τους τά βυζαντινά καί ἄλλα μνημεῖα τῆς πόλης (βλ. Μητροπολίτου Καστορίας Καλλινίκου: «Σύγχρονες τάσεις

καί ανάγκες τοῦ κόσμου καί ὁ Θρησκευτικός τουρισμός», Εἰσήγηση στό Βυζαντινό Φόρουμ 2023, εἰς «Ἀββά, Πατέρα μου», Καστοριά Ἰαν. 2023 καί τοῦ ἰδίου «Ἐφαρμογές καί ἐπαληθεύσεις τῶν Πορισμάτων τοῦ Φόρουμ “Βυζαντινή Καστοριά”», 28 Ἰουνίου 2023, <https://www.imkastorias.gr/>).

Γιά τήν προβολή τῶν μνημείων, στά πλαίσια τῶν φετινῶν ἐκδηλώσεων ἡ κ. Ἀναστασία Γιαννακοπούλου Ἐπικουρή Καθηγήτρια – Τμήματος Ἐπικοινωνίας καί Ψηφιακῶν Μέσων Καστοριάς, παρουσίασε τήν πολύ ἐνδιαφέρουσα εἰσήγηση μέ θέμα: Ἐπικοινωνιολόγηση τῶν Προσκυνηματικῶν Περιηγήσεων – Προβολή τῆς Καστοριάς ὡς τόπου Προσκυνηματικοῦ, ἀκριβῶς πάνω στό θέμα τῆς προβολῆς τῶν Μνημείων.

Οἱ τοπικοί παράγοντες καί φορεῖς ἔχουν τήν δυνατότητα τῆς προβολῆς, μέ ἀνάλογες ἐνέργειες καί κονδύλια.

Πρόσβαση

Στό Διεθνές Συνέδριο πού διοργάνωσε ὁ Economistστά Χανιά τό ἔτος 2022, ἀνάμεσα σέ ἄλλους παγκοσμίου καί πανελληνίου ἐμβελείας ὁμιλητές, εἶχε μιλήσει καί ὁ τότε Ἀρχιμανδρίτης π. Ἀπόστολος Καβαλιώτης, νῦν Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Τανάγρας, ὁ ὁποῖος εἶχε θέσει τό θέμα τῆς πρόσβασης στά μνημεῖα, λέγοντας:

«Σπουδαία μνημεῖα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, τα οποία αποτελούν ταυτοχρόνως προσκυνηματικούς τόπους, συχνά εἶναι ἀδύνατον να προσεγγιστοῦν, ἰδίως ἀπό άτομα με κινητικά προβλήματα ἀλλά καί ὄχι μόνο».

Θεωρῶ ὅτι σέ πρακτικό ἐπίπεδο, τό πλεόν σημαντικό ζήτημα πού χρήζει, κατά τήν γνώμη μου, ἄμεση λύση εἶναι ἡ πρόσβαση στήν Βυζαντινή Καστοριά.

Ἡ πρόσβαση σέ δύο βήματα:

Τό ἕνα εἶναι νά ἔρθει κάποιος στήν Καστοριά. Αὐτό εἶναι θέμα γενικότερων σχεδιασμῶν τῶν αὐτοκινητόδρομων καί τῶν ἀεροδρομίων.

Τό δεύτερο βῆμα τῆς πρόσβασης στήν Βυζαντινή Καστοριά, εἶναι ἡ πρόσβαση στό ἱστορικό κέντρο τῆς Καστοριάς. Τό ἀνωφερές ἀνάγλυφο τῆς πόλης καί οἱ ἀποστάσεις μεταξύ τῶν Μνημείων δυσκολεύουν τήν ἐπίσκεψη πεζῇ σέ αὐτά γιά τόν μέσο προσκυνητή καί γιά τίς μαζικές ἐκδρομές.

Καί ἄς μή παραβλέπουμε τό γεγονός, ὅτι ἡ πρόσβαση στήν ἄνω πόλη δέν διέρχεται μέσα ἀπό παραδοσιακό οἰκισμό καί γραφικά καλντερίμια, τά ὁποῖα θά ἦταν ἕνα

κίνητρο για πεζοπορεία, αλλά μέσα από τό αθηνοποιημένο τοπίο μιᾶς μικρῆς τσιμεντούπολης.

Ἀπαραίτητη γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς ἐπισκεψιμότητας τῶν Ἑκκλησιαστικῶν Μνημείων τῆς Καστοριᾶς εἶναι ἡ πρόσβαση μέ μέσο στά τρία κομβικά σημεία τοῦ ἱστορικοῦ κέντρου, δηλαδή: εἴτε στήν πλατεία Ὁμονοίας, εἴτε στό Βυζαντινὸ Μουσεῖο, εἴτε στό κόμβο τοῦ Γυμνασίου Γερμανοῦ Καραβαγγέλη.

Μέ βάση τούς τρεῖς αὐτοὺς κόμβους, μποροῦν οἱ προσκυνητές νά ἐπισκέπτονται ὁμάδες ἐκκλησιαστικῶν Μνημείων, πού βρίσκονται πέριξ αὐτῶν.

Ἡ πρόσβαση στό ἱστορικό κέντρο μέ κάποιο μέσον εἶναι τό κλειδί τῆς ἐπισκεψιμότητας. Εἶναι ζήτημα τῶν ἀρμοδίων ἂν ἡ πρόσβαση αὐτή θά γίνεται μέ τά τουριστικά λεωφορεῖα, -ἐφόσον ἐξασφαλιστεῖ ἡ διέλευσή τους ἀπό δύο τρία κρίσιμα σημεία πού ἀπαγορεύεται τό παρκάρισμα-, ἢ μέ μικρά λεωφορειάκια, ἢ μέ ὁποιοδήποτε ἄλλο μέσο μπορεῖ κανεὶς νά σκεφθεῖ.

Ἡ οὐσία εἶναι ὅτι ἡ πρόσβαση πρέπει νά ἐξασφαλιστεῖ, γιά νά ἔχουμε τά ἐπιθυμητά ἀποτελέσματα.

Λειτουργία τῶν Μνημείων

Ὅταν λέμε λειτουργία τῶν Μνημείων, δέν ἐννοοῦμετὴν λατρευτικὴ τους χρῆση, πού ἤδη γίνεται, ἀλλὰ τήν στελέχωση τῶν Μνημείων, ὥστε νά εἶναι ἀνοικτὰ συγκεκριμένες ἡμέρες καὶ ὥρες στοὺς ἐπισκέπτες.

Τούς Ἱερούς Ναούς, πρέπει νά ὑπενθυμίσουμε, τούς φροντίζουν πατροπαραδότως οἰκογένειες Καστοριανῶν. Ὡστόσο, δέν εἶναι δυνατόν οἱ οἰκογένειες αὐτές νά τοὺς κρατοῦν ἀνοικτοὺς σέ ὠράρια λειτουργίας.

Τό ἀνοιγμα τῶν Ναῶν – Μνημείων μέ φύλακες μπορεῖ νά γίνει σέ φάσεις ἢ καὶ πιλοτικά.

Ἐχει γίνει ἀποσπασματικά μέ τήν πρακτικὴ τῶν ἀποφοίτων τῶν διαφόρων Τμημάτων κατάρτισης γιά φύλακες βυζαντινῶν μουσείων μέ ἄριστα ἀποτελέσματα. Οἱ ἀσκούμενοι κρατοῦσαν ἀνοικτὰ διάφορα κεντρικά μνημεῖα, τά ὁποῖα δέχθηκαν πολλοὺς ἐπισκέπτες, ἀπὸ ὅλα τά μέρη τοῦ κόσμου, πλὴν ὅμως Ἑλλάδος. Καὶ αὐτό διότι οἱ Ἕλληνες ἔρχονται ἀνὰ ὁμάδες μέ λεωφορεῖα, ἄρα δέν ἔχουν πρόσβαση, ἐνῶ οἱ ξένοι ἔρχονται μέ τουριστικούς ὁδηγούς, ἕνας-ἕνας ἢ μικρὲς ὁμάδες.

Στά πλαίσια δέ τῆς περίφημης συμπερίληψης, μιά πρόταση πού ὀφείλουμε νά

μελετήσουμε και νά εφαρμόσουμε είναι, νά εκπαιδευτοῦν ἀπόφοιτοι τοῦ Ἐνιαίου Εἰδικοῦ Γυμνασίου καί Λυκείου Καστοριάς, ὥστε νά εἶναι ὑπεύθυνοι γιά κάποιους ἀπό τούς Ναούς αὐτούς.

Ἐπίσης, νά προσληφθοῦν οἱ ἀπόφοιτοι Σχολῶν μέ σχετική ἐκπαίδευση καί τῶν Σχολῶν Μαθητείας τοῦ ΟΑΕΔ.

Δέν εἶμαι σέ θέση νά γνωρίζω ἐπακριβῶς ποιό Ὑπουργεῖο ἔχει ἀρμοδιότητα καί δυνατότητα νά ἀναλάβει τόν διορισμό, ἔστω καί ἐποχιακῶς, ὑπευθύνων γιά τήν λειτουργία τῶν Μνημείων: τό Ὑπουργεῖο Ἑργασίας; Τουρισμοῦ; Πολιτισμοῦ; Ἡ Τοπική Αὐτοδιοίκηση; Σέ κάθε περίπτωση θεωρῶ ὅτι μπορεῖ νά βρεθεῖ λύση καί νά κρατᾶμε δέκα νέους στήν Καστοριά, ἀπό αὐτούς πού φεύγουν κάθε ἀνοιξη μέχρι τό φθινόπωρο γιά «σεζόν» στά τουριστικά μέρη.

Ἐπίσης, ἡ Ἱερά Μητρόπολη συγκροτεῖ μιά μικρή ομάδα Κληρικῶν της, πού θά ἐπιμορφωθοῦν καταλλήλως, ὥστε νά συνοδεύουν ἐθελοντικά ομάδες προσκυνητῶν, πού ἐκτός ἀπό περιέργεια, θά ἐπιθυμοῦν νά ἀκούσουν καί ἕναν λόγο πνευματικό καί στηρικτικό.

Συγχρόνως, λειτουργία καί στελέχωση σημαίνει νά ὑπάρχει κέντρο ἐνημέρωσης γιά τήν Βυζαντινή Καστοριά.

Ἦδη, ἡ Ἱερά Μητρόπολη κάνει πολλές προσπάθειες γιά τά κτίριά της στήν πλατεία Ὀμονοίας, ὥστε νά χρησιμοποιηθεῖ ἕνα ἀπό αὐτά γιά τόν σκοπό αὐτό.

Κυρίως στοχεύουμε στό Κειμηλιαρχεῖο μας, στά πλαίσια λειτουργίας τοῦ ὁποίου θά λειτουργεῖ καί κέντρο πληροφοριῶν γιά τόν θρησκευτικό τουρισμό. Ἀναμένουμε πάνω στό θέμα αὐτό καλά νέα ἀπό τόν Περιφερειάρχη Δυτικῆς Μακεδονίας κ. Γεώργιο Ἀμανατίδη.

Ἦδη ἔχει καταρτισθεῖ ἕνας πρῶτος Κανονισμός λειτουργίας τοῦ γραφείου Προσκυνηματικῶν Περιηγήσεων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Καστορίας, τόν ὁποῖον ἀναφέρω ἐπιγραμματικά, καί θά δημοσιεύσω μαζί μέ τήν εἰσήγησή μου.

Πρακτικά καί βραχυπρόθεσμα: Γιά μιά ἄμεση ἐναρξη

Ἄν θέλουμε νά συμπτύξουμε αὐτό τό τετράπτυχο καί νά γίνει μιά ἄμεση καί γρήγορη ἀρχή γιά τίς προσκυνηματικές περιηγήσεις (θρησκευτικό τουρισμό), θά πρέπει νά ἰσχύσουν τά ἑξῆς, ἄμεσα:

Νά πληροφορηθοῦν τά τουριστικά γραφεῖα ὅλης τῆς χώρας ὅτι πλέον τά λεωφορεῖα ἢ κάποιο ἄλλο μέσον ἀνεβαίνει στήν παλαιά πόλη τῆς Καστοριᾶς, καί ὅτι οἱ Ἱεροί Ναοί της εἶναι ἀνοικτοί συγκεκριμένες ἡμέρες καί ὥρες.

Εὐνόητον τυγχάνει, ὅτι γιά νά τό πληροφορηθοῦν αὐτό, χρειάζεται ἀπό μᾶς ὡς Καστοριά νά τό ἔχουμε ἐξασφαλίσει.

Ἀνάδειξη Ἱστορικῶν Προσωπικοτήτων

Ἐφόσον, ὅπως ἀναφέραμε, στούς θησαυρούς τῆς Καστοριᾶς συμπεριλαμβάνονται καί οἱ ἐκκλησιαστικές καί ἱστορικές προσωπικότητες πανελληνίου ἢ πανορθοδόξου ἢ παγκοσμίου ἐμβελείας, κρίνεται ἀπαραίτητη καί ἡ δική τους ἀνάδειξη.

Πολλά ἱστορικά πρόσωπα τῆς Καστοριᾶς ἀναμένουν τήν ἀνάδειξή τους. Μᾶλλον ἐμεῖς προσμένουμε τήν ἀνάδειξή τους, προκειμένου νά ὠφεληθοῦμε ὡς πόλη καί ὡς ἄτομα.

Τέτοια πρόσωπα εἶναι ὁ αὐτοκράτορας Ἰουστινιανός, οἱ ἅγιοι ἀδελφοί Κύριλλος καί Μεθόδιος Φωτιστές τῶν Σλαύων, ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος Κομνηνός, ὁ μοναχός Ἰωάσαφ δεύτερος κτίτωρ τῶν Μετεώρων, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ Μανωλάκης ὁ Καστοριανός, οἱ Ἅγιοι Θεοδόσιος Τραπεζοῦντος, Διονύσιος κτίτωρ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ὁ ἅγιος Ἱερομάρτυς Ἰάκωβος καί οἱ μαθητές του, ἡ Ὁσία Σοφία τῆς Κλεισούρας, ὁ θρυλικός Μητροπολίτης Γερμανός Καραβαγγέλης, ὁ πιστός καί εὐγενικός ἥρωας Παῦλος Μελάς, κλπ.

Στά πλαίσια τῶν φετινῶν Καραβαγγελείων ἐκπονήθηκε εἰδική εἰσήγηση ἀπό τόν κ. Ἐμμανουήλ Κουτσιαύτη.

Ἡ ἀνάδειξη τῶν προσωπικοτήτων μπορεῖ νά γίνει διά τῆς παιδείας καί διά τῶν συμβόλων καί διά τῶν μνημείων.

Τό σημαντικό εἶναι ὅτι ἀναδεικνύοντας τά ἱστορικά αὐτά πρόσωπα, ἀναδεικνύεται καί ἡ Καστοριά ὡς πόλη μέ σημαντική συμβολή στήν Ἱστορία καί ὡς πόλη ἀναφορᾶς μέ ἐμβέλεια πέραν τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος, μέ ὅ,τι αὐτό συνεπάγεται γιά τίς προσκυνηματικές περιηγήσεις καί γενικότερα γιά τήν ἐπισκεψιμότητα στήν πόλη μας, ἀλλά καί γιά τό πνευματικό της κύρος.

Θά ἀναφερθοῦν ἐνδεικτικῶς δύο παραδείγματα:

Ὁ αὐτοκράτορας Ἰουστινιανός

Ἦδη ἀφιερώσαμε τό ἔτος 2025 ἐν μέρει καί τά περσινά Γ΄ Καραβαγγέλια στήν μεγάλη αὐτή προσωπικότητα, τόν ἰδρυτή τῆς πόλης μας.

Ὁ Ἰουστινιανός εἶναι ἓνας ἀπό τούς μεγάλους αὐτοκράτορες τῆς Νέας Ρώμης – Κωνσταντινούπολης, ὁ ὁποῖος κωδικοποίησε τό περίφημο ρωμαϊκό δίκαιο, ἐπανεκτίησε τά ἐδάφη τῆς αὐτοκρατορίας νικώντας βαρβάρους ἐχθρούς τῆς αὐτοκρατορίας καί συνάπτοντας συνθήκες εἰρήνης. Κατασκεύασε πολλά οἰκοδομικά ἔργα, τείχη πόλεων, φρούρια καί κάστρα, δρόμους, γέφυρες, ὑδραγωγεῖα κλπ.

Πέραν τοῦ πολυεπίπεδου ἔργου του ὡς αὐτοκράτορας, ἀσχολήθηκε μέ θεολογικά θέματα, συνεκάλεσε τήν Ε΄ Οἰκουμένη Σύνοδο, ἀνήγειρε Ναούς, μεταξύ τῶν ὁποίων τήν Ἁγία-Σοφιά, συνέγραψε τόν θεολογικό λειτουργικό ὕμνο «Ὁ Μονογενής Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ», μιά συνοπτική δογματική ὁμολογία πού ψάλλουμε σέ κάθε θεία Λειτουργία.

Μιά προσωπικότητα ὅπως ὁ Ἰουστινιανός ἐνισχύει τήν θέση τῆς Ἑλληνορθοδόξου Παραδόσεως στήν παγκόσμιο γίνεσθαι καί συμβάλλει στίς σχέσεις καλῆς γειτονίας ἐν ἀληθείᾳ μέ τούς λαούς πού μᾶς ἔχει ὀρίσει ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ νά γειτονεύουμε.

Οἱ ἅγιοι Κύριλλος καί Μεθόδιος

Πρόκειται γιά τούς Ἑλληνες Θεσσαλονικεῖς Ἱεραποστόλους καί Φωτιστές τῶν Σλαύων, τῶν ὁποίων τό ἔργο κρίνεται κοσμογονικό γιά τήν Εὐρώπη καί ὅλο τόν κόσμο.

Τά δύο αὐτά ἱερά ἱστορικά πρόσωπα ἔχουν ἐπίσης μεγάλη σημασία γιά τόν τονισμό τῆς συμβολῆς τῆς Ἑλληνορθοδόξου Παραδόσεως στήν δημιουργική πορεία, τήν εἰρήνη καί τήν πρόοδο τῶν λαῶν καί ἐθνοτήτων πού δέχθηκαν τό φῶς της.

Ὅφειλουμε ὡς Ἑλληνες καί ὡς Ὁρθόδοξοι νά ἐπικαλούμαστε τό ἥθος καί τό ἔργο τῶν δύο ἁγίων ἀδελφῶν καί ἰδιαιτέρως στήν προσπάθειά μας νά ἀναδείξουμε τόν ρόλο τῆς Ἑλληνορθοδόξου Παραδόσεως στήν ἱστορία καί στόν σεβασμό τῆς ἰδιοπροσωπείας τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Δυστυχῶς, ὡς Ἑλλάδα δέν τιμᾶμε ὅπως καί ὅσον ὀφείλε τά δύο αὐτά μεγάλα ἱστορικά πρόσωπα καί Ἁγίους. Καί αὐτό εἶναι μᾶλλον ἐπιζήμιο γιά τήν ἱστορία μας,

τίς σχέσεις μας μέ τά ἄλλα ἔθνη, γιά τό παρόν καί τό μέλλον τῆς Πατρίδας μας.

Ὑπάρχουν καί πολλά ἄλλα ἱστορικά πρόσωπα καί ἅγιοι πού λαμπρύνουν τό πνευματικό στερέωμα τῆς Καστοριάς. Ἐπιγραμματικά ἀναφέρουμε τόν ἅγιο Γεράσιμο τόν Παλλαδᾶ, τόν ἅγιο Ἰάκωβο ἐκ Καστορίας, τούς ἁγίους ἀδελφούς Θεοδόσιο καί Διονύσιο ἐκ Κορησοῦ, τούς ἁγίους Νεομάρτυρες, τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ κ.ἄ.

Ὅλους αὐτούς τούς μεγάλους τῆς ἱστορίας καί τῆς πίστες μας καί τῆς πατρίδας μας ὀφείλουμε νά τούς ἀναδείξουμε καί νά τούς τιμήσουμε.

Σύγχρονα μνημεῖα

Ἦδη ἐκπονήθηκε εἰδική εἰσήγηση στά Δ΄ Καραβαγγέλεια μέ τό θέμα αὐτό ἀπό τόν Ἀρχιμανδρίτη π. Παῦλο Λαζόγκα.

Ἡ οὐσία τοῦ θέματος αὐτοῦ εἶναι ὅτι, ἀκολουθώντας τήν παράδοση ἄλλων προσκυνηματικῶν προορισμῶν παγκοσμίου ἐμβελείας, ὅπως εἶναι τό Ἅγιον Ὄρος καί τά Μετέωρα, καί δεδομένης τῆς ἀρχῆς ὅτι οἱ ἐκκλησιαστικές τέχνες καί οἱ ἐπιστῆμες δέν σταμάτησαν τόν 15ο αἰῶνα, μπορούμε καί πρέπει νά βάλουμε ὡς γενιά καί τήν δική μας ψηφίδα στό θαυμάσιο ψηφιδωτό πού λέγεται Βυζαντινή Καστοριά. Αὐτό θά ἔχει μιά μεγάλη προστιθέμενη ἀξία.

Τά σύγχρονα μνημεῖα θά ἀναφέρονται καί στίς προσωπικότητες πού μόλις ἀναφέραμε καί τήν ἀνάδειξή τους πρός ὄφελος τῆς Καστοριάς.

Γιά παράδειγμα, ἡ Ἱερά Μητρόπολη ἔχει τήν πρόθεση νά τιμήσει τόν ἅγιο Γεράσιμο Παλλαδᾶ τόν ἀπό Καστορίας Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας, μέ παρεκκλήσι στό Ἐπισκοπεῖο, πού θά εἶναι συγχρόνως καί ὀστεοφυλάκιο τῶν Μητροπολιτῶν Καστορίας.

Πρόγραμμα ἀντιγράφων ἱερῶν εἰκόνων

Μιά ἀκόμη ἐνέργεια πού θά συμβάλλει στήν ἀνάδειξη τῶν μνημείων εἶναι ἡ δημιουργία ἀντιγράφων ἱερῶν εἰκόνων πού εἴτε ἔχουν ἀφαιρεθεῖ εἴτε ἔχουν χαθεῖ ἢ καταστραφεῖ ἀπό τούς Ναούς πού λειτουργοῦνται. Ἐπίσης, ἡ ὑπό προϋποθέσεις δημιουργία νέων τοιχογραφιῶν σέ Ναούς πού οἱ τοιχογραφίες τους ἔχουν φθαρεῖ ἢ δέν ὑπάρχουν καθόλου.

Προγράμματα πρακτορείων γιά τίς

προσκυνηματικές περιηγήσεις

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, εἶναι σημαντικό νά γίνει σύγκριση τῶν προγραμμάτων τῶν τουριστικῶν πρακτορείων γιά τήν Καστοριά. Τῶν προγραμμάτων πού ἀκολουθοῦνται σήμερα καί τῶν προγραμμάτων πού θά καταρτισθοῦν ὅταν καί ἐφόσον γίνει προσβάσιμη ἡ Καστοριά τῶν Μνημείων ὁμαδικά στούς ἐπισκέπτες της.

Μέ τήν πρόσβαση στήν παλαιά πόλη καί μέ τήν λειτουργία τῶν μνημείων, θά γίνει δυνατόν νά καταρτίζονται προγράμματα ἡμερήσια ἀποκλειστικά γιά τήν πόλη τῆς Καστοριάς ἢ γιά δύο ἢ περισσότερες ἡμέρες μέ ἐπίσκεψη καί στά ἄλλα μνημεῖα τοῦ νομοῦ.

Ἐπίλογος

Τό συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ Καστοριά ἔχει ὅλες τίς δυνατότητες νά γίνει, ὡς πρός τήν κίνηση τῶν Προσκυνηματικῶν Περιηγήσεων, «Μικρά Μετέωρα».

Ἡ Καστοριά ἔχει τήν ἰδιοπροσωπεία της, ἔχει τήν ἱστορία της, ἔχει τό δικό της μεγάλο ὄνομα, ἥτοι Βυζαντινή Ἀρχόντισσα, ἔχει τά πολιτισμικά μνημεῖα της, τά ὁποῖα ὀφείλει νά ἀναδείξει καί νά τά μοιραστεῖ μέ τόν ὑπόλοιπο κόσμο. Ἡ Καστοριά εἶναι ἰδέα, εἶναι μύθος, γιά νά χρησιμοποιήσω μιά ἔκφραση τοῦ τουρισμοῦ. Ἡ Καστοριά εἶναι ἢ πρέπει νά εἶναι ζωή, πού θά κοινωνεῖται καί στούς ἐπισκέπτες.

Στήν εἰσήγησή μου στό Βυζαντινό Φόρουμ πού πραγματοποιήθηκε στήν Καστοριά τόν Ἰανουάριο 2023, μέ τήν σύμπραξη πέντε φορέων, ἥτοι Περιφέρειας Δυτικῆς Μακεδονίας, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Καστορίας, Δήμου Καστοριάς, Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Καστοριάς καί Συνδέσμου Ξενοδόχων Καστοριάς, κατέληγα μέ τήν πρώτη καταγραφή ἐνός ὁράματος, τό ὁποῖο ἐπαναλαμβάνω αὐτούσιο καί σήμερα:

«Ἕνα ὄραμα

Θά μοῦ ἐπιτρέψετε, μετά τά ἀνωτέρω, ἀλλά καί σέ συνέχεια τῶν ὅσων ἐνδιαφερόντων καί θαυμαστῶν ἀκούστηκαν ἀπό τούς προλαλήσαντες εἰσηγητές, νά καταθέσω ἕνα ὄραμά μου σέ σχέση μέ τό θέμα πού μελετᾶμε.

...

Θεωρώ, λοιπόν, ότι η Καστοριά μπορεί να γίνει προορισμός προσκυνηματικών περιηγήσεων ισάξιος ή, αν νομίζετε ότι υπερβάλλω, παρόμοιος ή και συμπληρωματικός των μεγάλων θρησκευτικών προορισμών της Πατρίδος μας, που άναφέρθηκαν και σε προηγούμενες εισηγήσεις.

Αυτό θα γίνει, όταν τα μνημεία της παλαιάς πόλης μας, που ανήκουν στις δύο Ένορίες της παλαιάς πόλης, τα όποια φυλάσσονται και περιποιούνται από οικογένειες Καστοριανών και συντηρούνται και επιβλέπονται από την Έφορεία Αρχαιοτήτων, όταν τα μνημεία αυτά γίνουν προσβάσιμα και προσιτά στους προσκυνητές-περιηγητές-ταξιδιώτες, ως πράγματι ζωντανά εκκλησιαστικά μνημεία, όπου οι προσκυνητές αυτοί θα βρίσκουν σε αυτά, ό,τι αναζητούν και βρίσκουν σε άλλα μεγάλα εκκλησιαστικά προσκυνήματα.

Και θέλω να υπογραμμίσω ότι τα προσκυνήματα αυτά, δηλαδή τα εκκλησιαστικά μνημεία της πόλης μας, δεν έχουν την μορφή φρουριακών συγκροτημάτων, αλλά την μορφή της Σκήτης, που τόσο ταιριάζει με τις αναζητήσεις των σημερινών ανθρώπων.

Σε αυτά τα μνημεία προστίθενται, βεβαίως, και οι τόποι που σχετίζονται με τον ήρωικό Μητροπολίτη Γερμανό Καραβαγγέλη και τον ήρωα Παύλο Μελά και τους άλλους μεγάλους της τοπικής μας ιστορίας.

Ευελπιστώ ότι τό όραμα αυτό, της ανάπτυξης των προσκυνηματικών περιηγήσεων στην Καστοριά, θα πραγματοποιηθεί τμηματικά και ότι θα τελειωθεί και με την συμβολή και της δικής μας γενιάς στην ένδοξη ιστορία και στην ένδοξη θεολογία της Έπαρχίας μας.

...

Θέλω να πιστεύω ότι τό όραμα αυτό, του ζωντανέματος της παλαιάς πόλης μέσα από τις προσκυνηματικές περιηγήσεις, με την πολλαπλή ωφέλεια για την πόλη και τους προσκυνητές-επισκέπτες της θα γίνει πραγματικότητα σύντομα».

Σας εύχαριστώ.